

2024-03-27

Kulturdepartementet

Ert dnr: Ku2023/01093

Vårt dnr: 2, u2024, 6/yb

Studieförbundens yttrande över Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58)

Studieförbunden står för fri bildning och kultur i hela landet. En stor del av verksamheten finns inom kulturområdet och studieförbunden bedriver kulturverksamhet i alla Sveriges kommuner, i egen regi och tillsammans med andra föreningar. Genom den ideella kulturen, som till stor del utövas inom studieförbunden, blir det möjligt för en ökad mångfald av deltagare att ta del av kulturlivet. Särskilt i glesbygd och inom vissa grupper är studieförbunden avgörande för tillgången till kultur.

Studieförbunden omnämns i alla regioners kulturplaner i egenskap av samverkansparter, arrangörer och som en plattform eller infrastruktur för kulturutövande, amatörkultur och deltagarkultur. Trots att studieförbunden tillmäts en betydelsefull roll i regionernas kulturplaner har de regionala stöden till studieförbunden successivt minskat under tiden som kultursamverkansmodellen funnits.

Studieförbunden svarar på remissen med utgångspunkt i studieförbundens roll som landets största kulturarrangör. Eftersom studieförbunden är ett nav i civilsamhället och det ideella kulturlivet, är Studieförbundens bedömning att kultursamverkansmodellen berör även studieförbunden.

Inledning

Inledningsvis vill vi understryka att utredningens analys av hur kultursamverkan fungerat fram till idag är genomarbetad och skarp. Den utgör en bra utgångspunkt för det fortsatta arbetet att utveckla kultursamverkan. Vi ställer oss också bakom den ambition som återspeglas i betänkandets titel *Kultursamhället* – att verka för en utveckling där kultur genomsyrar stora delar av samhället. Detta går i linje med utredningens uppdrag att ge förslag på hur ”modellen ska utvecklas så att den i ökad grad kan bidra till kultur i hela landet och till att de nationella kulturpolitiska målen uppfylls”. I utredningens uppdrag låg även att se över hur samråd med civilsamhället och de professionella kulturskaparna skulle kunna vidareutvecklas och stärkas.

Men trots bra utgångspunkter och bra analys, missar betänkandet målet om att bidra till kultur i hela landet. Förslagen om en ny lag och ny samverkansprocess är otillräckligt genomarbetade. Vi är kritiska på flera punkter och ser en risk för en

otydlig och fragmentiserad modell där civilsamhällets organisationer inte längre har någon tydlig plats.

De demokratiska processerna i kultursamverkan behöver värnas. Vi menar att samverkan mellan olika nivåer och aktörer är central för att stärka den kulturella infrastrukturen i hela landet. Civilsamhällets roll i kultursamverkan är viktig för att lyfta medborgarperspektivet och för att nå det kulturpolitiska målet om allas delaktighet i kulturlivet.

Trots att utredningen enligt sitt direktiv ska föreslå hur modellen kan bidra till ökad tillgång till kultur och till breddat deltagande i kulturverksamhet i hela landet, befarar Studieförbunden att utredningens förslag inte skulle bidra till ökad tillgång och breddat deltagande i kulturen. Eftersom utredningens förslag delvis är otydliga, inte innehåller några ökade medel, och ger civilsamhället en svagare ställning i modellen, finns snarare en risk att förslagen innebär att det blir svårare för människor att ta del av kulturlivet.

9.1 Ett vidgat system för kultursamverkan

Ett rikt kulturliv i hela landet

Studieförbunden avstyrker förslaget till ny formulering av ändamålet för kultursamverkan och föreslår att det nuvarande syftet – att kultursamverkan ska bidra till att de nationella kulturpolitiska målen uppnås – kvarstår även i fortsättningen.

Målet att ”kulturen ska vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft med yttrandefriheten som grund” saknas. För ideella kultursektorn är yttrandefrihet och kulturens obundna kraft ett självklart mål, och bör fortsätta vara det för offentliga bidrag i framtiden.

Även andra delar av de nationella kulturpolitiska målen saknas, och därmed riskerar verksamheter som handlar om kulturarv, internationellt och interkulturellt utbyte samt barns rätt till kultur att prioriteras bort i framtidens kultursamverkan. Det är områden där den ideella kultursektorn bedriver betydande verksamhet.

Ersätt kulturplanerna med levande samverkansbeskrivningar

Studieförbunden avstyrker förslaget att kultursamverkansplanerna ska uppdateras ”efter behov”, ”i relevanta delar” och att det ska vara ”upp till regionen att besluta” när så ska ske. Studieförbunden förordar istället ett återkommande samråd om hela planen. Studieförbunden menar att beredningen av nya kulturplaner är viktiga demokratiska processer som utgör en grund för utveckling av kulturlivet. Med den regelbundna genomlysningen av regionens hela kultursektor har rutiner etablerats för att föra dialog med civilsamhället.

Studieförbunden avstyrker förslaget att de nya kultursamverkansplanerna ska vara tjänsteskrivelser istället för politiskt beslutade dokument. Även möjligheten att lämna remissyttrande över förslaget till kulturplan inför beslut i fullmäktige är en värdefull del av den demokratiska processen. Remissförfarandet ger tillfälle att yttra sig, det skapar transparens och möjlighet till ansvarsutkrävande och inflytande.

Det fria kulturlivet och kulturskaparna

Studieförbunden avstyrker förslaget att använda det vagt definierade begreppet ”det fria kulturlivet”, och föreslår att begreppet ”det civila samhället” blir kvar i framtida förordning.

Studieförbunden menar att förslaget skulle försvaga civilsamhällets roll och riskerar att helt stänga ute de ideella kulturaktörerna. Begreppet ”det fria kulturlivet” brukar i andra sammanhang avse frilansande kulturarbetare och kan avse både ideella och kommersiella kulturaktörer. I det här sammanhanget gör begreppsanvändningen det otydligt vilka aktörer som ska omfattas. Eftersom respektive region själv föreslås få bedöma vilka parter den ska samråda med, skulle en region med denna formulering kunna samråda med en mycket liten krets kommersiella kulturutövare, och ändå ha uppfyllt kravet om samråd. Studieförbunden menar att denna formulering kan stänga ute civilsamhället och därmed stora delar av kultursektorn. Det går inte i linje med utredningens uppdrag ”att undersöka erfarenheterna av statens och regionernas olika metoder för samråd med det civila samhället och de professionella kulturskaparna så att dessa kan vidareutvecklas och stärkas” (Bilaga 1 Kommittédirektiv 2022:103, sid 294).

Det nuvarande kravet om att samråda med civilsamhället gör det möjligt för den enskilde att påverka genom att engagera sig i en ideell och demokratisk förening, som har lägre trösklar för deltagande än en kommersiell aktör. Studieförbunden befarar att utredningens förslag kan bygga nya trösklar för att delta i kulturlivet, och minska deltagandet bland de grupper som är mindre benägna att uppsöka kommersiella kulturaktörer.

Studieförbunden befarar också att utredningens förslag kan stänga ute arrangörsperspektivet i kultursamverkan. Studieförbunden är ideella föreningar men arrangerar många kulturprogram med professionella kulturskapare. Under 2023 genomförde studieförbunden 158 000 kulturprogram. På så vis bidrar studieförbunden till att en ökad mångfald av deltagare möjlighet att ta del av kultur.

9.2 Villkor för fördelning av statsbidrag

Inför krav på konstnärlig frihet

Studieförbunden tillstyrker förslaget att införa ett villkor för bidragsgivningen som syftar till att skydda kulturen från politisk påverkan, men anser att den föreslagna lagtexten om att statsbidrag ”ska fördelas på ett sådant sätt att den konstnärliga friheten respekteras” är otillräcklig. *Studieförbunden föreslår* att formuleringen ”konstnärlig frihet” kompletteras med en skrivning som på samma sätt som begreppet ”armlängds avstånd” tydliggör att inte bara det konstnärliga innehållet utan också arrangörsledet som studieförbunden ofta står för, ska skyddas från politisk påverkan.

9.3 En breddad modell med ny anslagsstruktur

Studieförbunden avstyrker förslaget till förordning som säger att bidraget ska användas ”för verksamhet” inom kulturområdena. Studieförbunden förordar istället den nuvarande formuleringen ”främja en god tillgång för länets invånare till”

kulturområdena. Förslaget innebär en förskjutning av statsbidragets syfte, från främjande av delaktighet i kulturlivet till att rätt och slätt stödja kulturverksamheter. Studieförbunden anser att kulturpolitiken fortsatt ska främja ett brett deltagande i kulturlivet.

10.1 Kulturen och funktionshinderpolitiken

Studieförbunden tillstyrker förslaget att se över hur olika stöd- och regelsystem påverkar möjligheterna för personer med funktionshinder att vara verksamma som kulturskapare, även professionellt.

För branschorganisationen Studieförbunden i samverkan

David Samuelsson
Generalsekreterare